

A kínai hadtudomány klasszikusai

Kína területén a hagyomány szerint az első államok valamikor a Kr. e. III. évezredben jöttek létre. Ezek története azonban a legendák homályába vész, s az első régészeti is igazolt dinasztia, a Sang-ház a Kr.e. 16–11. század között állt fenn a Sárga-folyó középső és alsó folyása mentén. Az első írásos emlékek is ebből a korból származnak. A Sang-dinasztiát a Csou törzs döntötte meg, s az így létrejött – a Kr. e. 11–3. század között fennállt – Csou-ház a kínai történelem leghosszabban uralkodó dinasztiája volt. A Csou-kor különösen fontos időszak a kínai történelemben: ekkor születtek meg a kínai kultúra alapművei, ekkor jelent meg a kínai filozófia, történetírás, szépirodalom és egy sor olyan technikai vívmány, amely évezredekig meghatározta a kínaiak életét. S a Csou-korban jöttek létre a kínai hadtudományi irodalom legjelentősebb alkotásai is, amelyek közül kötetünkben három mű szerepel.

A Csou-kor elejéről keveset tudunk. Annyi biztos, hogy a Kr. e. 11–8. század közötti időszakot a hagyomány egyfajta aranykorként tartja számon, amelyben a Csou-házi király és az általa az egyes területek kormányzására kinevezett fejedelmek harmóniában éltek egymással, az utóbbiak elfogadták az előbbi fennhatóságát. A Kr. e. 8. századtól ez az összhang megbomlott: a Kínán osztozó fejedelmek függetlenítették magukat a királytól, és egyre nagyobb szabású háborúkat indítottak egymás ellen, először csak területeik és adóbevételük növelésére, később már azzal a kimondott céllal, hogy saját uralmuk alatt egyesítsék az egész „Égalattit” – vagyis az általuk ismert világot, Kínát. A Csou-dinasztia utolsó időszakában, amelyet a Hadakozó fejedelemségek korának (Kr. e. 453–221) neveznek, hét nagy fejedelemség maradt talpon, s ezek már folyamatos élethalálharcot vívtak egymás ellen. A tét az volt, hogy melyiküknek sikerül ügyes politikai és katonai stratégiával bekebeleznie a többieket. A harcból végül Kr. e. 221-ben Csin állam került ki győztesen, amelynek uralkodója megsemmisítette a többi államot, felvette a császári címet, és megalakította a Kínai Császárságot, a világ egyik leghosszabb ideig létezett államalakulatát.

A Hadakozó fejedelemségek időszaka, illetve az ezt megelőző korszak – amely a Tavaszok és Ősök (Kr. e. 771–476) nevet kapta az utókortól – a kínai történelem egyik legizgalmasabb, legmozgalmasabb és legtermékenyebb időszaka volt. Az egymással rivalizáló államok folyamatosan keresték annak a módját, hogy miként tudnák magukat és hadseregüket megerősíteni, és a többiek felé kerekedni. A kormányzás kérdéseire filozófiai iskolák keresték a választ – ekkor jelent meg a konfucianizmus, taoizmus, mohizmus, legizmus stb. –, technikai

fejlesztések egész sora jelent meg – például ez idő tájt terjedt el tömegesen a vas –, a hadsereg ügyeivel pedig hadtudományi szakértők, a hadakozás elméletében is jártas hadvezérek kezdtek foglalkozni. Így alakultak ki azok a nagy hadtudományi művek, amelyek ma is a kínai stratégiai gondolkodás alapját képezik. E munkák alapvető fontosságúak voltak, hiszen a hadsereg hatékony vezetésén, a tömegek mozgósításán, a megfelelő stratégián és taktikán egész államok léte múlott. Nem véletlen, hogy a leghíresebb katonai klasszikus, *A háború művészete* rögtön az első mondatában leszögezi: „A háború az ország legfontosabb ügye, az élet és a halál fundamentuma, a túlélés, illetve a pusztulás útja, melynek tanulmányozása el nem hanyagolható.”

Az utókor hét kínai hadtudományi művet kanonizált *A háború hét klasszikusa* (*Vu-csing csi-su*) címen, ezek közül hat a kései Csou-korban, az állandó háborúk időszakában keletkezett. A császárkorban egészen a 20. század elejéig ezek képezték a tiszti versenyvizsgák tananyagát, beható ismeretük nélkül Kínában senki sem futhatott be katonai karriert. De nemcsak a katonák számára voltak kötelező olvasmányok, hanem az általános műveltségnek is részét képezték.

A jelen kötet három ókori kínai hadtudományi klasszikus magyar fordítását tartalmazza. Ezek közül vitathatatlanul a legjelentősebb *A háború művészete* (*Szun-ce ping-fa*), amelyet a hagyomány Szun Vu, más néven Szun-ce, vagyis Szun mester nevéhez köt. Szun Vu a nem föltétlenül megbízható történeti feljegyzések szerint Kr. e. 544–496 között, a Tavaszok és őszi korszak végén élt. A Jangce alsó folyása mentén fekvő Vu állam Ho-lü királyát szolgálta hadvezérként, nagy győzelmeket aratott a szomszédos országok felett, s ezek során szerzett tapasztalatait írta meg *A háború művészetében*. Azt, hogy valóban Szun Vu írta-e a könyvet, vagy hogy egyáltalán létezett-e ilyen nevű hadvezér, egy évezrede vitatják a tudósok. A szöveg datálása a kínai filológia egyik legtöbbet vitatott kérdése, s mivel sokáig csak jóval későbbi kiadások álltak rendelkezésre, jó néhányan a szöveg ókori eredetét is megkérdőjelezték. 1972-ben, egy hivatalnoksír feltárásán aztán előkerült a *Szun-ce ping-fa* egy Kr. e. 2. századi példánya, amely csaknem megegyezett a ránk hagyományozódott változattal – ezzel bebizonyosodott, hogy a szöveg legkésőbb erre az időre elnyerte nagyjából végleges formáját. (E feltáráson néhány olyan fejezet is előkerült, amelyet a korábban ismert szöveg nem tartalmazott, ezek közül egyet a szöveg függelékeként közlünk.) A könyv szóhasználatának és a benne szereplő haditechnikai és szervezeti sajátosságoknak a vizsgálata arra utal, hogy *A háború művészete* valamivel Szun Vu halála után, a Kr. e. 5–3. században keletkezett, de nem kizárt, hogy egyes passzusok valóban eredetileg Szun Vutól származtak.

A szöveg korai története, pontos szerzősége tulajdonképpen mellékes, hiszen a lényeg az, hogy a *Szun-ce ping-fa* az elmúlt kétezer évben a legnagyobb hatású hadtudományi mű volt Kínában és egész Kelet-Ázsiában. Fő mondanivalója szerint a legjobb úgy győzni, hogy nem is bocsátkozunk nyílt csatába – úgy kell alakítanunk a körülményeket, hogy az ellenség már az háború kezdete előtt elveszítse a harcot. Ehhez pontos tervezésre, a helyzethez való folyamatos gyors alkalmazkodásra, csalásra, megtévesztésre és váratlan húzásokra van szükség. Olvasták és alkalmazták mindezt a kínai vezetők a Kr. e. 3. századi birodalommegyesítő Csin-beli Első Császártól kezdve Mao Ce-tungig; a 8. századtól Szun-cének hatalmas hatása volt Japánban; és a 20. századi indokínai háborúban *A háború művészetére* támaszkodva verték meg a franciákat, majd az amerikaiakat az észak-vietnamiak – a szöveget maga Ho Si Minh fordította vietnamira a tábornokai számára. Épp az itt szerzett tapasztalatok alapján lett a könyv kötelező olvasmány az amerikai hadseregben, a katonai elhárításnál, a CIA-nál és más szervezeteknél – az első öbölháborúban állítólag már sokat merítettek belőle az amerikai katonai vezetők. Persze a hírek szerint KGB is felfigyelt a könyv érdemeire. De nemcsak a háborúskodás területén lett alpmű Szun-ce munkája. Mivel nem szűk értelemben vett hadi ügyeket tárgyal, hanem általában foglalkozik versenyhelyzetekben alkalmazandó taktikával és stratégiával, manapság az élet legkülönbözőbb területein alkalmazzák tanításait. Sok üzleti főiskolán tananyag, használják brókerek, üzletemberek, diplomata, politikusok, ügyvédek, sportolók – például a 2002-es világbajnokság előtt a brazil futbalcsapat tagjainak Scolari mester kötelezővé tette a könyv ismeretét (s meg is nyerték a trófeát).

A jelen könyvben szereplő második szöveg *A hadviselés szabályai*, eredeti címén *Vu-ce*, vagyis *Vu mester*, amelyet a hagyomány Vu Csi nevéhez köt. Vu mester egy későbbi életrajza szerint Kr. e. 440–381 között élt. Konfucianus neveltetésben részesült, s ez a nevéhez kötött szövegben is megmutatkozik: ő nemcsak a katonai irányítás, hanem a civil kormányzás kérdéseivel is behatóan foglalkozik. Először Lu, majd Vej államot szolgálta hadvezérként, s nagy sikereket aratott, de aztán személyes ellentétek miatt mindkét országból távoznia kellett. Végül a dél-kínai Csu állam főminisztere lett, ahol elsősorban nem katonai hőstetteiről, hanem belső reformjairól lett híres: visszanyeste az arisztokraták előjogait, menesztette a felesleges hivatalnokokat, megerősítette a király hatalmát. A bosszúszomjas előkelőségek végül az őt támogató uralkodó temetésén megölték. Hasonlóan *A Szun-ce ping-fához*, a *Vu-ce* esetében sem tudjuk, hogy a történelmi személy pontosan milyen kapcsolatban állt a nevéhez kötött szöveggel. A filológiai vizsgálatok azt mutatják, hogy a könyv magja valóban abban az időben keletkezett, amikor Vu Csi élt, de ezt a következő évszázadokban módosíthatták,

kiegészíthették. Az biztos, hogy egy *Vu-ce* című könyv – amely azonban nem biztos, hogy azonos volt a ma ismert változattal – a Kr. e. 4. századtól legalább olyan ismert és népszerű volt, mint *A háború művészete*. Egy Kr. e. 3. századi filozófus például ezt írja: „A határokon belül mindenki a háborúskodásról beszél, és a családok otthon mindenfelé Szun és Vu mesterek művét rejtegetik”. Később a *Szun-ce* valamivel népszerűbb lett, mint *A hadviselés szabályai*, de befolyását ez utóbbi is megőrizte, és később felvették *A háborúzás hét klasszikusa* közé.

Könyvünk harmadik szövege *A tábornagy metódusa* (*Sze-ma fa*). Ennek szerzője nem ismert, de a mű egy részét a hagyomány a Kr. e. 547–490 között élt hadvezér, Sze-ma Zsang-csü nevéhez köti. Zsang-csü – akinek a nagyjából „legfőbb hadvezér, hadügyminiszter” jelentésű Sze-ma nem a neve, hanem a tisztsége volt –, a kelet-kínai Csi állam uralkodóját szolgálta. Nagy katonai győzelmeket aratott, de ellenlábasai megrágalmazták, a király megfosztotta tisztségétől, s ő ezután betegségben meghalt. Ezután másfél évszázaddal, valamikor a Kr. e. 300-as évek derekán Csi állam akkori királya összegyűjtette a korabeli Csiben ismert fontos hadtudományi szövegeket, köztük Sze-ma Zsang-csü feljegyzését, s ez a gyűjtemény lett *A tábornagy metódusa*. Egy későbbi bibliográfia szerint a mű 155 fejezetből állt, ám a mai változat csak 5 fejezetet tartalmaz, így a munka nagy része, úgy tűnik, elveszett. A könyvet sokáig a szertartásokkal foglalkozó művek között tartották számon, mivel elsősorban a szervezés, igazgatás, fegyelem kérdéseivel foglalkozik, nem a konkrét csatatéri taktikával. Később azonban átsorolták a háborúzás klasszikusai közé, s ez is nélkülözhetetlen olvasmánya lett a kínai stratégiáknak.

Az ókori kínai hadtudományi klasszikusok nem csupán a háborúval foglalkoznak. Tekinthetők politikaelméleti, filozófiai vagy akár pszichológiai műveknek is, hiszen olyan kérdéseket érintenek, mint háború és béke, jó és rossz kormányzás, legitim és illegitim erőszak, igazságosság és igazságtalanság, erény és gonoszság, virágzás és pusztulás, köz- és magánérdek, konfliktus és harmónia. E kérdésekről is sokat tanulhatunk belőlük. Emellett Kína felemelkedése a világ megértéséhez is nélkülözhetetlenné teszi Szun-ce és társai munkáit, mivel a Középső Birodalom döntéshozói bevallottan ezekre építik stratégiájukat, nemcsak a politikában, de a gazdasági életben is. S ha csak szeretnénk megismerni a konfliktusok kezelésének, az érdekek érvényesítésének számunkra új módjaival, akkor is haszonnal forgathatjuk az ősi kínai bölcsek műveit.

Salát Gergely